

Mudrák József,
A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KARÁNAK TÖRTÉNETE
(1914–1949)

Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012, 206.

A szerző egy évtizede foglalkozik a Debreceni Egyetem történetével. Több publikációja jelent meg e tárgyból, mielőtt 2007-ben elkészítette a Bölcsészettudományi Kar első 35 esztendejét feldolgozó doktori értekezését, amelynek rövidített változata az Egyetem jubileumi kötetében jelent meg.¹ Ez a körülmény nem teszi feleslegessé a disszertáció teljes szövegének közreadását, mert ez a munka a korábban megjelenteknél alaposabb feldolgozás, sok olyan adatot tartalmaz, amelynek ez idáig rejtve voltak.

Az előzményekről érdemes megjegyezni, hogy az egyetem alapításának 50. évfordulójáról való megemlékezést 1962-ben a felsőbb szervek nem támogatták. Varga Zoltán professzor könyve² csak 1967-ben jelenhetett meg, aztán két évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy a 75. évfordulóra újabb összeállítás készüljön az egyetem múltjáról.³

Mindkét könyv foglalkozott a Bölcsészettudományi Kar történetével, de csak rész-kérdésként, s bizonyos mértékig egy mára már meghaladott ideológia szellemében.

Mudrák József munkáját egykorú források, publikált évkönyvek, tanrendek, valamint a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban és az egyetemen őrzött dokumentumok adataira alapozta. Több interjút készített egykori bölcsészhallgatókkal, akiknek a visszaemlékezései kiegészítik, teljesebbé teszik a Bölcsészettudományi Kar első korszakáról alkotott képet.

A magyar felsőoktatásban a mögöttünk hagyott évszázad annyi és olyan mélyreható változást hozott, hogy a szerző szükségesnek látta felvázolni azokat a körülményeket, amelyek a Debreceni Egyetem alapítása idején jellemezték és meghatározták a hazai egyetemek bölcsészkarainak működését, gyakorlatilag a tárgyalt időszak végéig.

A helyi viszonyokat tekintve megemlékezik a Református Kollégium Bölcsészeti Akadémiájáról mint az egyetemi Bölcsészettudományi Kar elődjéről. A Kar történetének összefoglalása után a szemináriumok és intézetek történetének részletesebb leírása következik.

Prekonceptió nélkül, a tényekre alapozva, az egykorú társadalmi és gazdasági helyzet figyelembe vételével rajzolódik ki a debreceni Bölcsészettudományi Kar alapításának és működésének reális képe, akarva-akaratlanul helyesbítve azokat a torzításokat, amelyekkel a korábbi leírásokban találkozhattunk.

¹ *A Debreceni Egyetem története 1912–2012*, szerk. OROSZ István, ifj. BARTA János, Debrecen, 2012.

² VARGA Zoltán, *A Debreceni Tudományegyetem története I, 1914–1944*, Debrecen, 1967.

³ NÉMEDI Lajos, *A Kossuth Lajos Tudományegyetem rövid története*, Debrecen, 1988.

Lényegében hézagpótlónak tekinthető az a rész, amely a II. világháború kezdetétől az 1949-ig eltelt évtized sorsdöntő változásaival foglalkozik, azzal az időszakkal, amelynek kezdetén a Központi épületben végre otthonra lelt tanszékek, szemináriumok konszolidált körülmények között, részben megújult professzori karral reményteljes fejlődés lehetősége előtt álltak, de a II. világháború közbeszólt, s a front elérte Debrecent is, de ennek zavaró hatását is felülmúlta a háború után hatalomra jutott baloldali politika, amely végleg felborította a korábbi rendet.

Mudrák József eddig nem publikált adatokkal és egykorú dokumentumok szövegének idézésével világít rá a változtatások lényegére, amelynek célja és végeredménye a reakciósnak bélyegzett professzorok eltávolítása, az új szellemet képviselő tanárok pozícióba helyezése, a hallgatói létszám növelése elsősorban munkás és paraszt származású fiatalokkal, a régi diákszervezetek feloszlata és új baloldali szervezetek alapítása. Majd a Bölcsészkar belső strukturájának átalakítása, számos tanszék megszüntetése, a marxizmus-leninizmus és az orosz nyelv kötelező tantárgyként való bevezetése mellett lényegében az egyetlen pozitív lépésként értékelhető változás volt az addig bölcsészkar keretek között működő természettudományos tanszékekből a Természettudományi Kar alapítása.

Mudrák József dolgozatának második, terjedelmesebb részében a Kar intézeteinek és szemináriumainak történetével foglalkozik. Mintegy 25 tudományszak szervezeti egységeinek ismertetése során szembesül az olvasó például azzal, hogy egy ideig Török Nyelv és Irodalom Szeminárium, valamint Régészeti Intézet is működött a Bölcsészkaron, hogy jóval az Olasz Intézet megalakulása előtt, már 1923-tól alkalmaztak olasz lektort. Évtizedek feledési homálya takarta azt aényt, hogy 1939-ben, Kárpátalja visszacsatolása után Szláv Szeminárium létesült és már 1938 januárjától orosz–bolgár lektorság is létezett a Karon.

A professzorok és az oktatásban résztvevő magántanárok, szakelőadók, lektorok, tanársegédek, fizetéses és díjtalan gyakornokok munkáját az általuk tartott előadások, szemináriumok és tudományos, szakirodalmi tevékenységük minősíti, emellett a szerző tekintettel van a hallgatóság számára kiírt pályázatokra – oktatóik ezáltal adtak ösztönzést a tudományos igényű feladatok végzéséhez.

Külön fejezet szól a középiskolai tanárképzésről, amely 1949-ig a Kar mellé rendelt Tanárvizsgáló Bizottság, illetve Tanárképző Intézet keretében folyt. A hallgatóság többsége tanári diplomát kívánt szerezni, számukra kötelező volt beiratkozni a Tanárképző Intézetbe, de voltak – a tanszabadság ezt lehetővé tette – szabad bölcsészek is, akik meglehetősen szigorú feltételek mellett doktori szigorlatot tehetnek. A Bölcsészkaron szerezhető tudományos minősítések közül a magántanári képesítés volt a rangosabb. A tárgyidőszakban 76 jelölt habilitált, közülük többen nyilvános rendkívüli tanári címet is kaptak.

A Bölcsészettudományi Kar hallgatói társadalmáról Mudrák József munkájában található az eddigi legrészletesebb áttekintés. Táblázataiból nyomon követhető a nemek

szerinti megoszlás, az átiratkozó hallgatók arányszáma, az anyanyelv, felekezet és lakóhely, valamint a szülők foglalkozása szerinti helyzet alakulása.

Az egyetemi tanulmányok anyagi terheiről szólva felhívja a figyelmet, hogy már az 1920-as években próbálták enyhíteni a tandíjkötelezettséget különböző arányú kedvezményekkel, valamint állami, egyházi, városi és magánosok alapítványaiból származó ösztöndíjakkal, segélyekkel. 1945 után a rászorultság és a tanulmányi eredmények alapján új formát öltött a diáksegélyezés.

A vidéki hallgatók diákotthoni ellátására vonatkozóan hiányosak voltak a szerző forrásai, de az internátusok felsorolása arra enged következtetni, hogy több oldalról jelentkezett a probléma megoldásának szándéka.

Utolsó fejezetként rövid ismertetést találunk a bölcsészhallgatók diákéletéhez szorosan kötődő ifjúsági szervezetekről. Ezek egy része felekezeti alapon, más része területi hovatartozás szerint szerveződött, illetve a cserkészethez vagy a sporthoz kapcsolódott. Valamennyi diákszervezetnek voltak bölcsész tagjai, de önálló egyesületük is működött: előbb az Egyetemi Kör Bölcsész Szakosztálya, majd 1922-ben megalakult a bölcsészek „Árpád” Bajtársi Egyesülete. Ez utóbbinak valós tevékenységéről sikerül a szerzőnek elosztatni azokat a téves és dehonesztáló híreszteléseket, amelyek a rendszerváltozás előtt közszájon forogtak.

Mudrák József dolgozatának hitelességét gazdag jegyzetapparátusa, pontos hivatkozásai, a felhasználás, illetve a tárgyra vonatkozó szakirodalom bibliográfiája szavatolja. A mellékletként közölt adatsorok, grafikonok és diagramok szerves kiegészítői a szöveges résznek.

Azoknak ajánlom a könyvet, akik nem olvasmányos emlékezést, hanem megbízható történeti leírást kívánnak kapni a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának első évtizedeiről.

Korompai Gáborné